

Антонова Олена Ростиславівна,
доцент кафедри конституційного і
міжнародного права Таврійського
національного університету ім. В. І.
Вернадського, кандидат наук з
державного управління

ЗАХИСТ СІМЕЙНИХ ПРАВ В КАНАДІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Інтерес до конституційно-правової системи Канади та особливостей дотримання прав і свобод людини і громадянина виник не випадково, адже історія державності Канади та її унікальна правова система, допомагає зрозуміти напрямок сучасного розвитку основного осередку суспільства – сім'ї. Національні особливості сімей в країнах Америки традиційно сприймаються як оплот вільного суспільства, що динамічно розвивається. Тому серед дослідників з'являються сумніви відносно того, що такі сім'ї є стабільним, незмінним інститутом, проте, стабільність сімей, на нашу думку, ніяк не пов'язана з демократичним характером їх розвитку [1-8]. Вона залежить від конституційних гарантій, що забезпечують міцність сімейних відносин.

Зокрема, канадська неписана Конституція являє собою досить широку сукупність джерел, що належним чином забезпечують добробут сімей. До них належать закони, судові прецеденти, окремі акти глави держави, правові звичаї, конституційні угоди тощо (на відміну від американської конституції, як цілісного документу). Зокрема, у Конституційному акті 1982 р. визначено, що регулюють суспільні відносини в державі 25 основних актів. Крім того, його параграф 52(2) визначає, що Канадська Хартія Прав і Свобод гарантує громадянам основні права і свободи, у тому числі право на шлюб і сім'ю [9].

Особливість реалізації цих прав полягають у тому, що, відповідно до Розділу 91 ч. 26 Конституції 1867 року (сьогодні цей закон є одним із складових елементів Конституції Канади) – Парламент Канади, Федеральний уряд і провінції Канади мають виняткову владу щодо регулювання шлюбу і сім'ї. Зокрема, Парламент Канади має виключно законодавчі повноваження щодо регулювання шлюбу і сім'ї; Федеральний уряд виконує сутнісно-регулятивну функцію у цих правовідносинах; провінції Канади володіють виключною юрисдикцією щодо процедур реєстрації шлюбу та розлучення, регулюють питання власності подружжя і утримання членів сім'ї. Одночасно ч. 12 ст. 92 Конституції 1867 року надає законодавчим органам провінцій право приймати закони, що регулюють умови реєстрації шлюбу в урочистій обстановці [2].

В Конституції України все простіше, адже традиційно, конституції романо-германської правової системи мають уніфікований характер. Тому, у ч. 1 ст. 51 Конституції України йдеться про загальні засади шлюбу, права та обов'язки подружжя: “Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Кожен із подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї” [10]. Щодо урочистої реєстрації шлюбу, то вона за ч. 2 ст. 22 Сімейного кодексу України, за заявою наречених, проводиться в урочистій обстановці [11].

Першою умовою є досягнення шлюбного віку наречених. Згідно з Конвенцією про згоду на укладання шлюбу, шлюбний вік та реєстрація шлюбу повинна відбутися між “чоловіком і жінкою, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознаками раси, національності або релігії укладати шлюб та створювати сім'ю” [12].

У різних країнах вік повноліття коливається від 18 до 21 року. Наприклад, в канадському законодавстві зазначено, що для укладання шлюбу потрібно досягти 18 років [9], але в більшості країн, у супереч вимог Конвенції, шлюбний вік нижчий за вік повноліття. Наприклад, в Італії шлюбний вік для чоловіків становить 16 років, для жінок – 14, в Іспанії – 12 років

для чоловіків і жінок. Найнижчим шлюбний вік у східно-азіатських країнах (9 років, а інколи може бути ще й менше). Факт одруження для них – це результат угоди їхніх батьків. Зокрема, в Індії, на початку двадцятого століття, зафіксовано більше ніж 600 наречених у віці від 1-го до 12-ти місяців (сьогодні, в Індії встановлені вікові обмеження у шлюбному віці: для чоловіків – 21 рік, а для жінок – 18 років) [13, с. 8].

Але, практично у всіх країнах існують виключення для тих, кому ще не виповнився шлюбний вік. Аналіз законодавства Канади свідчить, що укласти шлюб з неповнолітніми (16-18 років) можна тільки за наявності письмового дозволу від обох батьків, законного опікуна або суду. Зокрема, у ст. 373 Цивільного кодексу Квебеку (1994 р.) визначено, що: “Перш ніж розпочати церемонію укладання шлюбу, відповідальна особа (службовець) встановлює осіб, вік та сімейний стан майбутнього подружжя. Службовець може здійснити церемонію укладання шлюб лише якщо майбутнє подружжя досягло хоча б шістнадцятиріччя, а у випадку їх неповноліття, він переконується в тому, що особа, яка наділена батьківською владою, або у відповідних випадках, опікун дав свою згоду на укладання шлюбу” [14]. При цьому, Загально федеральний Кримінальний кодекс (1955 р.) забороняє шлюб у віці до 16 років: “Всі, хто святкує, допомагає або бере участь в обряді або церемонії укладення шлюбу, знаючи, що особа, що вступає у шлюб, молодше 16 років, є винним у вчиненні кримінального правопорушення і несе відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк не більше п’яти років” [15].

В Україні ж, право на шлюб надається “за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам” (ст. 23 Сімейного кодексу України) [11]. Тобто, згода батьків при цьому не потрібна. Порівняно з Канадою, в Україні, ранній вік не є злочином.

Отже, у різних країнах за наявності серйозних підстав, шлюбний вік може бути знижено. Право на зниження надається

різними установами та посадовими особами. Так, в Україні право на шлюб надається лише судом, в Канаді державною адміністрацією, у Німеччині – опікунським судом, у Швейцарії – урядом кантону [16].

Не менш важливою конституційною умовою в укладанні шлюбу є його добровільність. У ч. 1 Цивільного кодексу Квебеку йдеться мова щодо вільної згоди та обізнаності двох осіб: “Кожен повинен надати добровільну згоду на укладення шлюбу” [14]. Крім того, кримінальним злочином в Канаді є допомога в проведенні весілля, якщо запрошені знають, що одного із подружжя змусили одружитися.

Вимога щодо вільної згоди наречених під час укладання шлюбу міститься і в ч. 1 ст. 51. Конституції України “Шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка”, адже якщо шлюб зареєстрований без вільної згоди жінки або чоловіка, то він визнається недійсним за рішенням суду [10]. Згода особи не вважається вільною, зокрема, тоді, коли в момент реєстрації шлюбу вона страждала тяжким психічним розладом, перебувала у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними, або якщо шлюб було зареєстровано в результаті фізичного чи психічного насильства (ст 40 Сімейного кодексу України) [11]. Проте порушення цієї вимоги, як і попередньої щодо реєстрації шлюбу з неповнолітніми, не є кримінальним злочином в Україні.

Кардинально відрізняє конституційне законодавство України від канадського умови гендерної приналежності.

За рішенням Верховного суду Канади 1999 р. одностатеві пари в Канаді стали прирівнюватися до фактичних шлюбів. Пізніше, федеральний уряд трьох провінцій надав одностатевим парам право на шлюб: в Онтаріо: Halpernet. al. v. Canada (Вищий суд Онтаріо, 12 липня 2002); в Квебеку: Хендрікс і Лебеф проти Квебека (Вищий суд Квебека, 6 вересня 2002, оскаржене апеляцією, відхиленої 19 березня 2004); в Британській Колумбії: Barbeau v. British Columbia 2003 BCCA

251 (Апеляційний суд Б. К., 1 травня 2003) [17-19]. Ці рішення суду урегулювали правові відносини між подружжям в одностатевих парах. Таким чином, після 1985 року, у разі смерті одного із подружжя, інший – отримав право на одноразову допомогу у зв'язку зі смертю годувальника.

У результаті зміни конституційних норм, 2017 р. кількість одностатевих пар в Канаді збільшилася на 60,7% порівняно з 2006 р., що становить 0,9 % загального числа пар (72 880 одностатевих пар), близько 12% з яких живуть з дітьми [20]. В Україні ж, реєстрація шлюбу з особою, яка має таку ж саму гендерну приналежність, що і партнер, є неконституційною. Адже Конституція України містить норми, в яких визначено, що шлюб – це союз “чоловіка і жінки” (ч.1. ст. 51) [10].

Проведене дослідження свідчить, що конституційно-правове регулювання шлюбу і сім'ї американських країн мають свої особливості. Так, регулювання сімейних відносин в Канаді, незважаючи на їх приватний характер, в основному відбувається нормами публічно-приватного права. Це пов'язано з особливостями правової системи Канади, зокрема демократичним характером конституційних норм, що містяться у 25 конституційних актах. Серед них і Канадська Хартія Прав і Свобод (декларація прав), яка складає першу частину Конституційного акту 1982 року, що регулює у тому числі шлюб і сім'ю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Габрелян З. В. Суверенитет и права человека в условиях глобальной модернизации. Правоведение. 2013. №4. С. 41–50.
2. Тимченко Л. Д. Міжнародне право: підруч. К.: Знання, 2012. 631 с.
3. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування та Україна : монографія. К.: КНТ, 2014. 414 с.
4. Міжнародне право: словник-довідник/ за ред. проф. Сироїд Т.Л. Харків: Юрайт, 2014. 403 с.

5. Солопова І. В. Про співвідношення між міжнародним принципом дотримання прав людини і принципом невтручання у внутрішні справи держав. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. №2. С.13–15.

6. Шаповалова О. І. Сутність та типологія норм у міжнародних відносинах : аналіз з позицій концепції нормативної сили. Вісник Націон. технічного універ. України “Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 2. – С. 28–35.

7. Чижмарь Ю. В. Національне та міжнародне право: теоретико-правові проблеми: монографія. Харків: Діска плюс, 2015. 472 с.

8. І. Яковюк Державний суверенітет і права людини: питання співвідношення і пріоритету. Вісник Академії правових наук України. 2010. № 2(61). С. 18–31.

9. Beaudoin G.-A, Ratushny E. The Canadian Charter of Rights and Freedoms. 2nd ed.- Toronto, 1989.

10. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 2014. №11. Ст. 4.

11. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947–III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 21–22. Ст. 135.

12. Конвенция о согласии на вступление в брак, брачном возрасте и регистрации брака от 7 ноября 1962 г. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_242

13. Лаптева И. А. Легко ли быть супругой ... в детстве? НГ Религии. 2007. № 119 (4074, 06.20). С. 8.

14. Цивільний кодекс Квебеку. М. : Статут, 1999. 472 с.

15. Canada; James Crankshaw (1910). The Criminal Code of Canada and the Canada Evidence Act as Amended to Date. Carswell Company. p. intro.

16. Марисюк К. Б. Кодифікація кримінального законодавства Канади: історія і сучасність. Вісник Хмельн. інституту регіонального управління та права (Університетські наукові записки.). 2003. № 1. С. 135.

17. Halpern V. Canada (Attorney General), 2002 Can LII 42749 (ON SCDC) <https://www.canlii.org/en/on/onscdc/>
18. Hendricks C. Québec (Procureurgénéral), 2002 CanLII 23808 (QC CS) <https://www.canlii.org/fr/qc/qccs/doc/>
19. Barbeau V. British Columbia (AttorneyGeneral), 2003 BCCA 251 <http://www.courts.gov.bc.ca/jdb-txt/ca/03/02/2003BCCA0251.htm>
20. Government of Canada, Statistics Canada. <http://svitua.com.ua/news/201708/4582-samotni-bezditni-doslidzhennya-zhyttya>